

УДК 378:659.182]:331.5
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.298-301

Черевичний Геннадій Семенович
кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри новітньої історії України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м.Київ, Україна
gscherevichnyj@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-9094-8732>

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАЛЬНОГО Е-ПОРТФОЛІО У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

Анотація. Активне запровадження в систему вищої освіти електронних освітніх ресурсів нині є актуальним в умовах глобальних суспільних і освітніх трансформацій. Форс-мажорні обставини, спричинені за останні роки карантинними заходами з пандемії COVID-19 та у теперішній час введенням воєнного стану в Україні, ускладнюють ефективне здійснення освітнього процесу майже на всій території країни в реальному часі. Адже прагнення освітян і науковців, а також й здобувачів освіти, до збереження освіченої й сильної країни, формування й розвитку інтелектуального людського потенціалу, дає поштовх до створення адаптивного середовища дистанційної освіти в університетах України. На меті дослідження є представлення певного бачення з упровадження педагогічної технології відкритого навчального Е-портфоліо майбутніх учителів історії у системі їхньої підготовки в університетах України на засадах системного, компетентнісного і діагностичного підходів. На основі методів контент-аналізу наукового доробку вітчизняних і зарубіжних учених, пропонується стислий опис етапів системного алгоритму за методикою розроблення власного Е-портфоліо майбутніми вчителями історії на засадах методології особистісно-розвивального й суб'єктно-діяльнісного підходів: особистісне мотивування; командне структурування; спільне планування, презентування і демонстрування, експертування, коригування і редагування, компетентне консультування; професійне використання; контролювання і оцінювання результативності застосування. Автором представлено власно розроблені критерії до показників контролю і оцінювання результатів діяльності здобувачів вищої педагогічної освіти за історичним фахом в університетах України, зроблено акцент на особливостях забезпечення рефлексії.

Ключові слова: е-портфоліо, вчитель історії, заклади вищої освіти, педагогічна технологія.

Вступ. Нині підготовка педагогічних кадрів в умовах введення воєнного стану відбувається в режимі дистанційного навчання, певний досвід якого був набутий ще за періоду суто карантинних ковідних обмежень. Важливим кроком у цьому сенсі є збереження її цілісності, компетентнісної спрямованості на саморозвиток і самовдосконалення у системі навчання педагогічній професії, у т. ч. й майбутніх учителів історії, для яких в ситуації повномасштабної воєнної агресії рф з'явилося обумовлене громадянське й освітнє завдання збереження історичної пам'яті про події, що відбуваються в Україні та у світі. Перед сучасними закладами вищої освіти (далі – ЗВО), в яких здійснюється історична підготовка постає необхідність вироблення принципово нових організаційних та методичних підходів у своїй діяльності, що забезпечували б не тільки процес формування в майбутніх учителів історії фахової педагогічної компетентності, але й сприяли б відстеженню та отриманню результатів їхніх досягнень в цілісному і структурованому вигляді, що й уможливило їхнє успішне працевлаштування в майбутньому. Тому запровадження педагогічної технології навчального Е-портфоліо (далі – ПТ-Е-портфоліо) в дистанційну підготовку майбутніх учителів історії є одним із ефективних напрямів створення іміджу кожного здобувача історичної освіти на ринку праці та впливатиме на забезпечення належного рівня якості надання освітніх послуг ЗВО України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу наукових, педагогічних, історичних та інших джерел дали змогу констатувати те, що проблемою розроблення та застосування Е-портфоліо у педагогічній теорії та практиці займалась певна низка зарубіжних і вітчизняних дослідників таких, як: Р. Андерсон, Т. Батсен, Л. Демюлле, С. Куку, Д. Літл, С. Полат, Г. Сіменс, Б. Тон, Р. Фарр, С. Шевчук та ін.

Учені характеризують різні типи, форми, структурування та моделі змісту навчального, у т. ч. й відкритого Е-портфоліо.

Наприклад, С. Куку, стверджує, що «слід звернути увагу на електронне портфоліо як на резюме нового покоління» у структурно-логічному поєднанні «електронне портфоліо + веб-портфоліо = eFolio», а також пропонує приклади eFolio: eFolio Minnesota, The NASA Explorer Schools Project Electronic, Portfolio University of Minnesota ModernEfolio (NES) [1]. У свою чергу, М. Росток зазначає, що Е-портфоліо є складовою педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців та акцентує увагу на його практичному використанні в освітньому процесі. Вона зазначає, що таким чином забезпечується визначення індивідуальної траєкторії та іміджу майбутнього фахівця [3]. Дослідниця С. Шевчук стверджує, що «портфоліо педагога – це спосіб фіксування, накопичення матеріалів, що демонструють рівень його професіоналізму та уміння формулювати і розв'язувати завдання своєї педагогічної діяльності...» [5]. Відтак, майбутнім учителям історії буде за потреби оволодіти як саме ПТ-Е-портфоліо, так й безпосередньо методами створення власного ресурсу в умовах дистанційної освіти.

Метою статті є розкриття суті педагогічної технології відкритого навчального Е-портфоліо майбутніх учителів історії як ефективного навчально-методичного забезпечення формування їхньої фахової компетентності в процесі дистанційного навчання, спричиненого надзвичайним станом.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано методи контент-аналізу та порівняльного аналізу науково-педагогічних, навчально-методичних, інформаційно-довідкових й термінологічних літературних джерел. Для опанування ефективності навчального Е-портфоліо майбутніх учителів істо-

рії застосовано методику факторно-критеріального аналізу щодо визначення його складових на засадах системного, компетентнісного та діагностичного підходів. Забезпечення динамічної його основи, що зможе змінюватися в часі та в залежності від набутих знань та вивчення історичного й педагогічного досвіду здобувачами вищої освіти досліджено засобами трансдисциплінарної методології. Наприклад, проблему інтеграції цих складових здійснено методами технологічного підходу (особистісний, мотиваційний, професійно зорієнтований, практикологічний, специфічний за фахом блоки).

Виклад основного матеріалу. Компетентнісна підготовка майбутніх учителів історії на кафедрі новітньої історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка (<http://novitukr.history.knu.ua/>), у векторі модернізації освітнього процесу відбувається за освітньою програмою «Середня освіта». У часи карантинних заходів з приводу пандемії COVID-19 її було тимчасово переведено у режим дистанційного навчання. Тоді дійсно виникла нагальна потреба використання сучасних онлайн-інструментів для здійснення освітніх комунікацій таких, як: Zoom, Google Meet, Skype та ін. [4]. Проте питання контролю, оцінювання та різноманітних тематичних агедацій вирішувалося в режимі зворотного зв'язку засобами цих електронних ресурсів. Щойно, коли воєнний стан практично вніс кардинальні зміни у систему освіти та спричинив певний емоційно-технологічний збій у всіх напрямках освітньої діяльності, переважна роль відводиться самоосвіті студентів. Застосування у цьому випадку ПТ-Е-портфоліо є доцільним та аргументованим рішенням. Це уможливило узагальнення, систематизацію та певні процедури контролю і оцінювання набутих майбутніми вчителями історії знань і компетенцій.

У пріоритеті для забезпечення викладання історії у школі випускники ЗВО мають набути низку специфічних компетенцій для забезпечення відповідного рівня сформованості професійної компетентності, мати певне розуміння своїх цілей, уміти адаптивно працювати в педагогічній команді, а також системно коригувати власний план саморозвитку, самоосвіти, кар'єри. Майбутні вчителі історії, орієнтуючись на запити сьогоденного ринку, також мають оволодіти механізмами самопрезентації, ефективними методами соціально-психологічної поведінки при співбесідах. В умовах надзвичайності, всі людські ресурси суб'єктів освітнього процесу знаходяться в стресовому, напруженому стані. Перехід у дистанційний режим отримання освітніх послуг має також стресове підґрунтя, проте розуміння необхідності та неминучості запровадження такої форми навчання дає поряд з негативом, й розвиток трансдисциплінарної компетентності у студентів, що у майбутньому принесе якісні результати, понад всі негаразди форсмажорного освітнього простору [6]. Тому, для вирішення спричинених реальністю обставин, науково-педагогічний склад ЗВО, враховуючи досвід науки і практики, має прагнути до застосування адаптивних педагогічних технологій задля покращення якості дистанційного навчання та одночасно підтримки студентства у «важкий час» протистояння країни.

Одним із потужних ресурсів балансування освітнього процесу в дистанційному стані навчання, на нашу думку, стає ПТ-Е-портфоліо. Як вже підтвердилося аналітичними висновками з вивчення наукового доробку, вона базується на концептуальних засадах, визначених сучасною наукою. Проте, будемо намагатися зорієнтувати її, в першу чергу, на формування

і розвиток індивідуальної кар'єрної траєкторії майбутніх учителів історії, спираючись на специфічність отримання та донесення історичного знання та досвіду поколінь нащадкам, використовуючи та удосконалюючи навчально-методичний і педагогічний потенціал, бібліотечні та архівні методології вивчення історичної спадщини поколінь та кореляції з сучасністю. Зауважимо, що ПТ-Е-портфоліо сприятиме удаленій організації й плануванню власної самоосвітньої діяльності здобувачами вищої історичної освіти, допомагатиме їхньому ситуаційному осмисленню отриманого на дистанційних лекціях навчального досвіду, тобто уможливлуватиме встановлення трансдисциплінарних взаємозв'язків між формальним і неформальним педагогічним та реальним історичним досвідом, відобразатиме прогрес його опанування та набуття у цьому контексті знань. Окрім того, безпосередньо саме Е-портфоліо має стати технологічним інструментом науково-педагогічного, навчально-методичного та інформаційно-аналітичного супроводу дистанційної підготовки майбутніх учителів історії. Завдяки саме їхній індивідуальній позиції у виборі якісного дизайну, ефективного пошуку й структурування потрібної для навчання педагогічної професії інформації (візуалізації, структурування й показу), формування банку знань з педагогічних та історичних явищ, подій, ситуацій, сприяє засвоєнню, осмисленню, забезпеченню глибини та міцності фахових знань. Крім того, Е-портфоліо є не тільки особистісно-дійовим конструктом для наповнення скарбнички власних надбань й окреслення перспектив, але його можна розглядати і як діагностико-контролюючий засіб оцінювання досягнень майбутніх вчителів історії (якісна форма самооцінювання результатів, важіль для посилення мотивування студентів до самоосвіти, формування рефлексивної культури, спрямовування на розвиток критичного мислення). Зазначимо, що ПТ-Е-портфоліо базується на принципах автентичного оцінювання з врахуванням основних положень компетентнісного підходу до навчання. Тому одним із компонентів Е-портфоліо має стати колекція різноманітних прикладів власних педагогічних дій. Відтак, запровадження Е-портфоліо у систему підготовки майбутніх вчителів історії має починатися з їхнього вступу до ЗВО та здійснюється впродовж всього курсу дистанційного навчання.

Слід відмітити, що потенціал Е-портфоліо також має певну вагомість у набутті здобувачами освіти фахових компетенцій з самооцінки (коригування власних умінь і досягнень) та оцінки (командного оцінювання діяльності інших). Доцільним є активізація діяльності з коригування Е-портфоліо на випускному етапі дистанційного навчання майбутніх учителів історії задля подальшого ефективного їхнього працевлаштування. Необхідно спрямувати їх на узгодження у цьому сенсі критеріїв до вимог потенційних роботодавців (закладів освіти, де вони матимуть здійснення майбутньої педагогічної діяльності). Таким чином, ПТ-Е-портфоліо має включати таку діяльність як науково-педагогічних працівників випускних кафедр ЗВО, так і здобувачів вищої освіти, що здійснюється за напрямками:

1. Мотивування майбутніх вчителів історії на створення Е-портфоліо. Здобувачі вищої освіти мають чітко визначитись з метою, завданнями, структурою, змістом й етапами створення Е-портфоліо. Науково-педагогічним працівникам доцільно провести консультативні заходи щодо створення, використання й можливостей Е-портфоліо при дистанційному навчанні.

2. Формування й реалізація структурних компонентів Е-портфоліо. Майбутні учителі історії розробляють структуру Е-портфоліо відповідно встановленої мети його створення та реалізації. Науково-педагогічні працівники надають консультації, поради, пропозиції і рекомендації, які є доцільними у цьому сенсі, проте заохочуючи творчість та гнучкість діяльності студентів.

3. Проектування заходів зі збору, оформлення й підготовки Е-портфоліо до презентації та демонстрації. Характеризується формуванням бази знань з планування діяльності здобувачів освіти в архівах, бібліотеках, з інтернет-джерелами задля забезпечення тематичних рубрик Е-портфоліо адекватною змісту його компонентів назвою відповідно визначеної структури, відбір інструментарію для змістовного наповнення.

4. Процес узагальнення, систематизації та створення основної бази Е-портфоліо. Майбутні учителі історії узгоджують узагальнені та систематизовані навчальні матеріали зі запланованими позиціями, керуються існуючими правилами щодо створення відкритого навчального Е-портфоліо.

5. Науково-професійне консультування, експертна оцінка Е-портфоліо. Відповідно до порад науково-педагогічних працівників здобувачі освіти готуються до загальної презентації Е-портфоліо. З'ясовується якість навчальної роботи, що дасть змогу мати судження про їхню готовність до педагогічної діяльності в реальному часі. Привертається увага до професійно-орієнтованих спроб надати у змісті Е-портфоліо компетентнісно обґрунтованих аспектів: моделювання як педагогічних, так і суто специфічних, поєднаних з викладанням історії у школі проблемних ситуацій (опис, суть і варіанти рішень); створення бази презентацій як для дистанційної демонстрації Е-портфоліо взагалі, так і для забезпечення тематичних рубрик викладання історії в школі відповідно існуючої програми у закладах загальної середньої освіти; залучення експертів (науково-педагогічних працівників, одногрупників та внутрішніх працівників ЗВО, так й зовнішніх експертів (у цьому сенсі доречним має стати організація і проведення конкурсів та інших видів інтелектуальних змагань); коригування певних помилкових ситуацій, що виявлено експертами та налагодження за цим спрямуванням суб'єкт-суб'єктного зворотного зв'язку «науково-педагогічні працівники ↔ майбутні вчителі історії ↔ експерти»; реалізація добросовісного й якісного контролю, оцінювання та незалежної експертизи з використанням Е-портфоліо; попереджувальне запобігання інцидентів під час демонстрації Е-портфоліо щодо виказування власної думки власниками Е-портфоліо, яка заперечує норми морального, національного та громадянського права та категоричній забороні використання виявлених негараздів проти здобувачів освіти (своєчасне усунення конфліктної ситуації); забезпечення гарантій додаткових демонстрацій Е-портфоліо після усунення негараздів у процесі експертних коригувань.

6. Демонстрація презентацій Е-портфоліо. Безпосереднє оприлюднення особистих досягнень шляхом презентації Е-портфоліо перед аудиторією. Це є підсумковою фазою, але не завершальним кроком у роботі з Е-портфоліо. Рефлексивний період дає змогу перенести отримані та презентовані результати навчальної діяльності в результати набуття індивідуального та командного досвіду роботи у цьому контексті.

7. Визначення критеріїв до показників оцінюван-

ня підсумків презентації власного навчального досвіду засобами Е-портфоліо та забезпечення рефлексії. Слід приділити значну увагу саме цієї фазі – організації контролю та оцінювання Е-портфоліо майбутніх учителів історії, що передумовлює: опрацювання критеріїв до показників оцінювання Е-портфоліо та відповідно визначення певних процедур цього процесу; визначення організаційних форм оцінювання Е-портфоліо та методів організації рефлексії щодо його створення, презентації, демонстрації й реалізації. Тут пропонується здійснювати оцінювання не тільки саме розробленого власноруч майбутніми учителями історії Е-портфоліо, тобто за техніко-технологічними показниками його оформлення, але значущим є оцінювання якісних результатів вживання його у процесі дистанційного навчання та функціональних можливостей застосовувати для майбутніх здобувачів освіти як корисний приклад систематизації й упорядкування результатів власної педагогічної діяльності. Проведення заключної рефлексії у сенсі оцінювання успішності майбутніх учителів історії засобами Е-портфоліо створює перспективи їхнього професійного становлення й розвитку як учителів історії.

Спираючись на досвід Н. Морзе, зазначимо, що зміст Е-портфоліо може включати такі складові, як: «особисті дані; науково-дослідна діяльність; викладацька діяльність; професійний розвиток». На підставі вивчення досвіду вченої, зауважимо, що «кількісними показниками якості освітньої діяльності» у т. ч. й майбутніх учителів історії можна вважати – «середній бал оцінки» їхньої навчальної педагогічної (практичної) діяльності, друковані й електронні навчальні публікації, участь у закордонних й вітчизняних науково-дослідних проєктах, студентських конференціях, отримання індивідуальних грантів з мобільності, захист власних навчальних досліджень, результативність у предметних олімпіадах і міжнародних конкурсах, створення електронних презентаційних матеріалів тощо. Також до якісних показників, що відображено в Е-портфоліо можна віднести результати педагогічної навчальної практики у школах, долучення до роботи у наукових школах факультетів й кафедр, відгуки викладацького складу тощо [2]. Саме у цьому контексті, Е-портфоліо майбутніх учителів історії дає змогу сформулювати цілісне бачення про результати сформованості їхньої професійної компетентності за фахом педагога-історика. Це уможливорює цілісне бачення його громадянської позиції як історика, національної ідентичності як особистості та педагогічної майстерності як учителя. Також Е-портфоліо може слугувати засобом, що забезпечує моніторинг якості професійної підготовки як майбутніх учителів історії, так і освітньої діяльності всіх причетних до цього суб'єктів університету, що сприяє підвищенню рейтингу інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Висновки. У практиці діяльності ЗВО, що здійснюють підготовку майбутніх учителів історії, ефективність запровадження ІТ-Е-портфоліо сприяє підвищенню якості проведення оцінювання освітніх, навчальних педагогічних та специфічних історичних фахових досягнень, особистісних якісних показників, уможливорює формування й розвиток рефлексивної культури щодо своєї громадянської й суспільної позиції, дає змогу для демонстрації власних можливостей й здобутків. Отже, Е-портфоліо є дієвим педагогічним інструментарієм дистанційного навчання, особливо – в умовах воєнного стану.

Список використаної літератури

1. Куку С. Ю. Електронні портфоліо та вебпортфоліо. Наукові записки. Комп'ютерні науки. 2007. Т. 73. С.23–26.
2. Морзе Н. В., Варченко-Троценко Л. О. Е-портфоліо як інструмент відкритості та прозорості освітньої діяльності сучасного університету. Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. Т. 52, Вип. 2. С.62–80.
3. Росток М. Л. Управління формуванням професійної компетентності кваліфікованих робітників на адаптивних засадах засобами авторської педагогічної технології. Управління якістю освіти: досвід та інновації: монографія. Павлоград: ІМА-прес, 2018. Т. 2. С.109-132, 276 с.
4. Черевичний Г. С. Модернізація підготовки учителів історії в університетах України на засадах компетентнісного підходу. Імідж сучасного педагога. 2022. Вип. 1 (202). С.69–73.
5. Шевчук С.С. Електронне портфоліо як інструмент оцінювання рівня професійної компетентності педагога вищої школи. Імідж сучасного педагога. 2019. Вип. 5 (188). С.57–63.
6. Banit O., Shtepura A., Rostoka M., Cherevychnyi G., Dyma O. Students' Readiness to Distance Learning: Results of Research in the Institutions of Higher Education. In: Auer M.E., Hortsch H., Michler O., Köhler T. (eds). *Mobility for Smart Cities and Regional Development – Challenges for Higher Education. ICL 2021. Lecture Notes in Networks and Systems*. 2022. Vol. 389. P.426–434.

References

1. Kuku, S.Yu. (2007). Elektronni portfolio ta vebportfolio [Electronic portfolios and web portfolios]. *Naukovi zapysky. Kompiuterni nauky*, 73, 23–26. [in Ukrainian]
2. Morze, N.V., Varchenko-Trotsenko, L.O. (2016). E-portfolio yak instrument vidkrytosti ta prozorosti osvithoi diialnosti suchasnoho universytetu [E-portfolio as a tool for openness and transparency of educational activities of a modern university]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, 2 (52), 62–80. [in Ukrainian]
3. Rostoka, M.L. (2018). *Upravlinnia formuvanniam profesiinoi kompetentnosti kvalifikovanykh robotnykiv na adaptivnykh zasadakh zasobamy avtorskoi pedahohichnoi tekhnologii* [Management of the formation of professional competence of skilled workers on an adaptive basis by means of author's pedagogical technology]. IMA-pres. [in Ukrainian]
4. Cherevychnyi, H.S. (2022). Modernizatsiia pidhotovky uchyteliv istorii v universytetakh Ukrainy na zasadakh kompetentnisnoho pidkhotu [Modernization of the training of history teachers in the universities of Ukraine on the competence-based approach]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 1 (202), 69–73. [in Ukrainian]
5. Shevchuk, S.S. (2019). Elektronne portfolio yak instrument otsiniuvannia rivnia profesiinoi kompetentnosti pedahoha vyshchoi shkoly [Electronic portfolio as a tool for assessing the level of professional competence of higher education teachers]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 5 (188), 57–63. [in Ukrainian]
6. Banit, O., Shtepura, A., Rostoka, M., Cherevychnyi, G., & Dyma, O. (2022). Students' Readiness to Distance Learning: Results of Research in the Institutions of Higher Education. In: Auer, M.E., Hortsch, H., Michler, O., & Köhler, T. (eds). *Mobility for Smart Cities and Regional Development – Challenges for Higher Education. ICL 2021. Lecture Notes in Networks and Systems*, 389, 426–434.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2022 р.
Стаття прийнята до друку 06.04.2022 р.

Cherevychnyi Gennadii

Ph.D of Historical Sciences, Associate Professor
Department of Contemporary History of Ukraine
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PEDAGOGICAL TECHNOLOGY OF EDUCATIONAL E-PORTFOLIO IN THE SYSTEM OF TRAINING FUTURE HISTORY TEACHERS

Abstract. The active introduction of electronic educational resources in the higher education system is now relevant in the context of global social and educational transformations. The force majeure caused in recent years by the quarantine measures of the COVID-19 pandemic and the current imposition of martial law in Ukraine complicate the effective implementation of the educational process in almost the entire country in real time. After all, the desire of educators and scientists, as well as students, to preserve an educated and strong country, the formation and development of intellectual human potential, gives impetus to the creation of an adaptive environment for distance education in Ukrainian universities. The aim of the study is to present a vision of the introduction of pedagogical technology of open educational E-portfolio of future history teachers in the system of their training in Ukrainian universities on the basis of systematic, competency and diagnostic approaches. Based on the methods of content analysis of scientific achievements of domestic and foreign scientists, a brief description of the stages of the system algorithm by the method of developing their own e-portfolio by future history teachers based on the methodology of personal development and subject-activity approaches: personal motivation; team structuring; joint planning, presentation and demonstration, expertise, proofreading and editing, competent consulting; professional use; monitoring and evaluating the effectiveness of the application. The author presents the developed criteria for indicators of control and evaluation of the results of higher pedagogical education in the historical specialty in the universities of Ukraine, the emphasis is on the peculiarities of reflection.

Key words: E-Portfolio, History Teacher, Higher Education Institutions, Pedagogical Technology.